

University
of Wrocław

ISSN 2029–2236 (print)
ISSN 2029–2244 (online)
SOCIALINIŲ MOKSLŲ STUDIJOS
SOCIAL SCIENCES STUDIES
2009, 3(3), p. 213–227

TURTO SAMPRATA LIETUVOS CIVILINĖJE TEISĖJE

Asta Jakutytė-Sungailienė

Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto
Civilinės ir komercinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 2714 587
Elektroninis paštas astajakutyte@yahoo.com

Pateikta 2009 m. gegužės 7 d., parengta 2009 m. rugsėjo 28 d.

Anotacija. Straipsnyje analizuojama termino „turtas“ teisinis turinys, stengiamasi atskleisti, kokie turto vienetai laikytini turtu teisine prasme, nagrinėjama turto sampratos genezė ir vystymasis. Lengviausiai suprantamas ir paprasčiausiai apibūdinamas turto vienetas yra daiktas, todėl straipsnyje skiriama daug dėmesio daiktui, kaip civilinių teisių objektui. Tačiau, be daikto vietos turto sampratoje, straipsnyje nagrinėjami ir kiti turto vienetai, kurie atsirado vėliau, t. y. pinigai, vertybiniai popieriai, intelektinės veiklos rezultatai, intelektinis kapitalas. Analizuojant Lietuvos teisės aktuose įtvirtintas turto apibrėžtis prieinama prie išvados, kad įstatymų leidėjas nepateikia abstrakčios turto sampratos, kurioje būtų apibendrintais požymiais apibūdinamas turtas. Diskutuojant apie turto sampratą straipsnyje aptariamas sąvokų „turtas“, „nuosavybė“ ir „nuosavybės teisių objektai“ ryšys, nes šios sąvokos dažnai teisinėje literatūroje bei teisės aktuose vartojamos kaip sinonimai, nesigilinant į jų turinį. Dėl sudėtingėjančių ekonominių santykių teisėje atsiranda ne tik nauji nematerialūs nuosavybės teisės objektai, bet ir jau esami objektai, susieti funkcinės paskirties, tampa turтинiais kompleksais. Straipsnyje daroma išvada, kad siauroji turto samprata, turtu laikant tik materialaus pasaulio objektus, neatitinka šiuolaikinės civilinės teisės poreikių ir tendencijų, todėl šiuo metu teisėje išvystijauja turto samprata plačiąja prasme. Taip pat atkreipiamas dėmesys į žinių ekonomikos nulemtus turto sampratos pokyčius, kai visi nematerialūs gėriai (žinios, gebėjimai, informacija, žmogiškieji ištekliai), kuriantys pridėtinę vertę, yra laikomi turtu.

Reikšminiai žodžiai: turtas, intelektinis kapitalas, turтинis kompleksas.

Ivadas

Temos aktualumas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso¹ (toliau – CK) 1.1. straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kokius santykius reglamentuoja civilinė teisė, kitaip tariant, šioje normoje yra įtvirtintas civilinės teisės reglamentavimo dalykas. Civilinius teisinius santykius galima skirstyti į tris grupes: 1) turtinius santykius, 2) su turтинiais santykiais susijusius asmeninius neturtinius santykius ir 3) asmeninius neturtinius santykius, nesusijusius su turтинiais santykiais. Pačia bendriausia prasme turтинiais santykiais laikomi tie santykiai, kurių dalykas yra turtas plačiąja prasme, t. y. daiktai, turтinės teisės ir pareigos, vertybiniai popieriai, pinigai ir kt. Turтiniams santykiams būdinga tai, kad jie visada turi piniginę išraišką, t. y. jų dalyką galima įvertinti pinigais. Su turтiniaus santykiais susiję asmeniniai neturtiniai santykiai yra tie, kurių dalykas – intelektinės veiklos rezultatai (mokslo, meno, literatūros kūriniai, išradimai ir kt.). Šių santykių ypatumas yra tas, kad asmeniui užsiimant intelektine veikla atsiranda ne tik asmeninės neturtinės teisės (pvz., autorius teisės), bet ir su jomis susijusios turтinės teisės (pvz., teisė į autorinį atlyginimą). Kadangi civilinė teisė reglamentuoja visus turtinius santykius, kurie nepatenka į viešosios teisės reglamentavimo sritį, turto sąvoka civilinėje teisėje užima svarbią vietą. Tik atsakę į klausimą, kas yra turtas, o kas juo nėra, galime nustatyti, ar konkretus santykis yra civilinis, ar ne. Dėl šio tyrimo apimties ribotumo straipsnyje nebus aptariama ekonominė turto samprata, jos santykis su teisine turto samprata bei atskiros turto rūšys ir formos.

Tyrimo tikslas. Taikant tokius mokslinio tyrimo metodus, kaip sisteminės analizės, analizės bei sintezės, lyginamosios analizės, išanalizuoti turto sąvoką civilinėje teisėje, taip siekiant teoriškai pagrįsti atskirų turto vienetų priskyrimą turto sąvokai.

Tyrimo objektas. Turto samprata civilinėje teisėje, turto santykis su nuosavybės teisės objektais.

1. Turto sampratos istorinė apžvalga

Kontinentinės teisės tradicija, kuriai priklauso ir Lietuvos teisė, didele apimtimi yra recepavusi romėnų teisę, todėl, pradėdam analizuoti turto sampratos genezę, svarbu pažvelgti į tai, kaip romėnai suvokė turтą.

Romėnų teisininkai neformuluodavo abstrakčių sąvokų, nesiekė pateikti apibendrintų tam tikrų teisinių reiškinių sampratų, tiesiog konkrečiam reiškiniui sukurdamo sąvoką ir ją sėkmingai vartodavo. Todėl romėnų teisėje nerasime apibendrintos „turto“ sąvokos, nes tam nebuvo poreikio. Romėnų teisėje plačiai vartojamas terminas *res* turėjo keletą reikšmių, bet dažniausiai šis terminas reiškė savarankišką materialų objektą, tinkamą naudoti ūkinėje veikloje, turintį savo turтinę vertę ir prieinamą žmogui, t. y. daiktą. Kitaip tariant, *res* romėnų teisėje – tai bet koks turtas, priklausantis tiek gyvajai, tiek negyvajai gamtai, ir fiziniu bei erdvės požiūriu izoliuotas arba neatskiriamas nuo

1 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

gamtos dalių. Romėnų teisėje *res* sąvoka apėmė ne tik materialius daiktus, bet ir turtines teises, teisinius santykius, kadangi šie objektai romėnų buvo prilyginami daiktams². Romėnų teisės terminas *res* neapėmė turtinių įsipareigojimų ir teisių, susijusių su asmeniu, kurios negalėjo būti perleidžiamos. Todėl romėnams terminas *res* reiškė tik asmens turto aktyvą, t. y. turtines teises, daiktus, priklausančius asmeniui nuosavybės teise³.

Taigi turtas nuo romėnų teisės laikų buvo suprantamas kaip asmens nuosavybė, t. y. tie objektai (turto vienetai), kurie priklauso asmeniui, todėl turto ir nuosavybės sąvokos, nors ir nebūdamos tapačios, yra glaudžiai susijusios. Šiuolaikinėje civilinėje teisėje paprastai turtas yra suprantamas kaip tam tikram asmeniui priklausančių turto vienetų visuma⁴; ši turtinių vienetų visuma konkrečiu laikotarpiu turi konkretų savininką bei gali būti to savininko individualizuota ir išskirta iš kitų turto vienetų⁵.

Kadangi lengviausiai apibūdinamas ir suvokiamas turto vienetas yra bet koks materialus objektas, t. y. daiktas, daikto sąvoka plačiai vartojama vietoj turto sąvokos kalbant apie turtinius santykius, kurių objektas yra daiktas. Daiktas išskiriamas iš kitų materialaus pasaulio objektų, kai asmuo jį pasisavina (priskiria daiktą sau) ir pritaiko savo poreikiams tenkinti, t. y. suformuoja daikto naudingumo kriterijų. Susiformavus mainų santykiams daikto naudingumas buvo pradėtas apibūdinti kaip daikto vertė. Taip daikto samprata tapo turto samprata, nes turtą imta apibūdinti kaip bet ką, kas turi vertę ir yra asmens nuosavybė⁶.

Šiuolaikinėje civilinėje, ypač kontinentinės tradicijos valstybių, teisėje iki šiol naudojamos romėnų teisėje įtvirtintas daiktų (*res*) klasifikacijos pagal įvairius kriterijus⁷.

2 Nekrošius, I.; Nekrošius, V.; Vėlyvis, S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 99–100.

3 Зомь, Р. *Институций. История и система римского гражданского права*. Общая часть и вещное право. 1916, с. 234–235.

4 Kiršienė, J. *Finansinio turto problema nuosavybės teisės doktrinoje ir teisinėje praktikoje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003, p. 15.

5 *Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации*. Абовой, Т. Е.; Кабалкина, А. Ю. (ред.). Москва: Юрайт-Издат, 2003, с. 491.

6 Pakalniškis, V. Daiktai civilinių teisių objektų sistemoje. *Jurisprudencija*. 2005, 71: 79–80.

7 **Res corporales ir res incorporales** (materialūs ir nematerialūs daiktai) – vertybės skiriamos pagal galimybę jas paliesti; *res corporales* buvo laikomi visi materialaus pasaulio objektai, t. y. daiktai, kuriuos galima paliesti, o *res incorporales* laikyti abstraktūs objektai, kurių egzistavimą lėmė galiojanti teisė, pvz, turtinės teisės.

Res in commercio ir res extra commercium (neribotos apyvartos daiktai ir išimti iš apyvartos daiktai) – daiktai skiriami pagal jų galimybę būti privačios nuosavybės objektais; *res in commercio* buvo laikomi daiktai, kurie galėjo būti privačios nuosavybės objektais ir galėjo neribotai dalyvauti civilinėje apyvartoje, o prie *res extra commercium* buvo priskiriami daiktai, negalintys būti privačios nuosavybės objektais ir todėl išimti iš civilinės apyvartos.

Res mobiles ir res immobiles (kilnojamieji ir nekilnojamieji daiktai) – daiktai skiriami pagal galimybę juos perkelti į kitą vietą nepakeičiant daiktų paskirties; *res mobiles* (kilnojamiems daiktams) priklausė visi daiktai, kurie galėjo būti perkelti į kitą vietą nekeičiant jų esmės, arba judėjo savaime, o visi daiktai, kurie nepriklausė kilnojamiems daiktams, buvo laikomi *res immobiles*.

Res fungibiles ir specics (pakeičiami ir nepakeičiami daiktai) – skiriami pagal daikto požymius; *res fungibiles* – tai daiktai, kurie neišsiskiria individualiomis savybėmis iš kitų tos pačios rūšies daiktų kaip atskiri, o priklauso kokiai nors bendrai rūšiai, todėl apibrėžiami rūšiniais požymiais; *specics* (nepakeičiami daiktai) yra daiktai, iš kitų išsiskiriantys specifinėmis savybėmis, todėl apibrėžiami individualiais požymiais.

Sunaudojami ir nesunaudojami daiktai – skiriami pagal tai, ar daiktas išlieka panaudojus jį vieną kartą; jei daiktas fiziškai sunaikinamas viena kartą jį panaudojus, toks daiktas laikomas sunaudojamu, o jei galima daik-

Kalbant apie turto formas ir rūšis šiuolaikinėje privatinėje teisėje svarbi ir įdomi romėnų teisėje įtvirtinta daiktų klasifikacija į *res corporales* ir *res incorporales* (materialius ir nematerialius daiktus). Romėnai šią daiktų klasifikaciją grindė galimybe paliesti tam tikrą objektą, jei objektą buvo įmanoma paliesti, t. y. tai buvo materialaus pasaulio objektas, tokie daiktai buvo vadinami *res corporales* (kūniškieji daiktai); o tie objektai, kurių paliesti buvo neįmanoma, ir kurie buvo abstraktūs objektai, egzistuojantys kaip teisinė fikcija, buvo vadinami *res incorporales* (nekūniškieji daiktai).⁸

Daugelio valstybių šiuolaikinė civilinė teisė terminą „daiktas“ vartoja tik kalbant apie materialaus pasaulio objektus (*res corporales*), ir tik apie tokius materialius objektus, kurie teisės prasme yra naudingi civilinei apyvartai ir iš prigimties skirti civilinei apyvartai⁹. Kai kurių Rusijos teisės mokslininkų nuomone, svarbiausias daiktų klasifikacijos civilinėje teisėje kriterijus yra daiktų apyvartumas, t. y. daikto galimybė būti civilinės apyvartos objektu įvairių sandorių metu perleidžiant daiktą kitiems asmenims¹⁰.

Daikto samprata ilgainiui kito, nes keitėsi ir žmogaus poreikiai. Žmonėms išmokus pasisavintus iš gamtos objektus pritaikyti kitiems daiktams gaminti, atsirado nauja daiktų rūšis – gamybos priemonės, t. y. daiktai, kurie buvo naudojami ne vartojimo poreikiams tenkinti. Tobulėjant gamybos priemonėms, atsirado technologijos, skatinančios naujų poreikių formavimąsi. Ilgainiui be materialių poreikių atsirado dvasiniai, kuriems patenkinti susiformavo naujos vertybės, nebeturinčios daikto formos, tačiau asmenys vis tiek tokius objektus laikė savais, t. y. savinosi. Taip šalia daiktų atsirado intelektualinės veiklos rezultatai, kaip nematerialaus pobūdžio turtas, kuris tapo nauju nuosavybės teisės objektu. Toliau plėtojantis mainų santykiams, be intelektualinės veiklos rezultatų, atsirado kita nematerialaus turto forma – finansinis turtas, t. y. turtinė nauda ateityje, kitaip tariant, asmens reikalavimo teisė į kitą asmenį atlikti tam tikrus veiksmus. Todėl teisės doktrinoje ir teisės aktuose daikto terminas užleido vietą objekto terminui, apimančiam daugiau vertybių¹¹.

Jau tarpukario Lietuvos teisininkai išvalgiai pažymėjo, kad turto, t. y. nuosavybės, samprata, turinys ir formos laikui bėgant keitėsi keičiantis ekonominiams santykiams ir socialinei tikrovei. Pirmiausia žmonės pradėjo savintis tik kai kurias gėrybes, reikalingas kasdieniam naudojimui, t. y. drabužius, gyvulius, ginklus, maistą. Be minėtų gėrybių, buvo pradėta savintis vergus ir moteris, kurie šiuolaikinėje visuomenėje ir teisėje jau seniai nėra laikomi nuosavybės teisės objektais. Žemė, kaip nuosavybės teisės objektas, atsirado, kai žmonės tapo sėslūs ir pradėjo užsiimti žemdirbyste. Šiuo metu

tą naudoti daugiau nei viena kartą, toks daiktas laikytas nesunaudojamu.

Dalūs ir nedalūs daiktai – skiriami pagal galimybę padalyti daiktą į kelias dalis nesumažinant jo vertės, nepakeičiant paskirties; jei tokia galimybė yra, daiktas laikomas daliumi, jei ne – nedaliumi.

Pagrindiniai ir papildomi daiktai – skiriami pagal funkcinių ryšių; jei daiktas paklūsta kito daikto teisiniui režimui ir padeda jam atlikti savo paskirtį, nors yra materialiai savarankiškas daiktas, toks daiktas yra papildomas.

8 Nekrošius, I.; Nekrošius, V.; Vėlyvis, S., p. 100–107.

9 Зомъ, Р., с. 231.

10 Суханов, Е. А. *Гражданское право*. Учебник. [interaktyvus]. Москва, 1998 [žiūrėta 2008-04-29]. <<http://www.lawbook.by.ru/civil/suhanov1/09.shtml>>.

11 Pakalniškis, V. *Jurisprudencija*. 2005, 71: 80–81.

beveik visa žemė ir kitos gėrybės, kurie yra žmogui prieinami, jau yra pasisavinti. Atsiradus naujoms ūkio ir pramonės šakoms, atsirado ir nauji nuosavybės teisės objektai. Pavyzdžiui, išplėtojus pramonę, buvo pradėta savintis įvairius metalus, kitas naudingąsias iškasenas; išsivysčius piniginiam ūkiui, kaip nuosavybės teisės objektai atsirado vertybiniai popieriai. Pagaliau visuomenei iš žemdirbyste grįstos ekonomikos perėjus į industrinę erą nuosavybės teisės objektais tapo ir nematerialūs objektai, t. y. mokslo išradimai, literatūros ir meno kūriniai¹².

Kaip teisingai atkreipė dėmesį prof. V. Pakalniškis¹³, nuo viduramžių kontinentinėje civilinėje teisėje susiformavęs požiūris į nuosavybės teisės objektą daugelio Europos valstybių civilinėje teisėje egzistuoja ir iki šiol, t. y. nuosavybės teisės objektu laikomas tik materialus objektas – daiktas. Klasikinės daiktinės teisės doktrinos formavimosi laikotarpiu civilinė apyvarta nebuvo sudėtinga, todėl toks suprastintas požiūris į nuosavybės teisės objektą to meto praktikai nekėlė keblumų ir buvo priimtinas. Tačiau formuojantis rinkos ekonomikai ir sudėtingėjant civilinei apyvartai, klasikinė nuosavybės teisės doktrina tapo nepriimtina, nes civilinėje apyvartoje greta materialių daiktų atsirado ir nematerialūs objektai – kreditoriaus reikalavimo teisės, turtiniai įsipareigojimai, asmeninės neturtinės vertybės ir kt., kurių klasikinė daiktinės teisės doktrina nepriskiria prie nuosavybės teisės objektų.

Poreikis greitinti ekonominę apyvartą iškilo jau ankstyvoje laisvos rinkos apyvartos formavimosi stadijoje. Tam tikslui pasiekti, be įprastinių daiktų, buvo kuriamos naujos finansinės teisinės priemonės, naudojamos apyvartos procese, ir nauji apyvartos objektai. Kaip pažymima teisės doktrinoje¹⁴, didžiausią reikšmę modernizuojant ekonominę apyvartą turėjo ir iki šiol turi vertybiniai popieriai, kurie pagal savo fizines savybes nėra daiktai. Pasakytina, kad materialių vertybinių popierių, kurie ilgai buvo traktuojami kaip ypatinga daiktų rūšis, teisinė prigimtis išliko nepakitusi. Iš esmės pasikeitė supratimas apie nematerialius vertybinius popierius, nes jų apyvartai negalima pritaikyti išimtinai nei daiktų, nei reikalavimo teisių teisinio režimo. Todėl teisės mokslas juos išskiria kaip specifinį civilinių teisių objektą¹⁵.

Galiausiai visuomenei iš industrinės ekonomikos pereinant į žinių ekonomiką, be jau įprasta tapusios intelektinės nuosavybės, randasi naujos turto formos, pvz., intelektinis kapitalas, susidedantis iš visų ūkio subjekto nematerialių gėryų, nepaisant, ar juos įmanoma įtraukti į finansų apskaitą ir teisiškai sureglamentuoti. Kitaip tariant, intelektinis kapitalas, susidedantis iš informacijos ir žinių, šiuolaikiniame pasaulyje tampa svarbiausiu ūkio subjekto, veikiančio žinių ekonomikos sąlygomis, turtu¹⁶.

12 Valiukevičius, V. *Nuosavybės teisė mūsų žemės reformos metmenyse*. Kaunas, 1937, p. 7–9.

13 Pakalniškis, V. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Jurisprudencija*. 2002, 28(20): 74.

14 *Ibid.*, p. 76.

15 Laurinavičius, K. Vertybinių popierių vieta civilinių teisių objektų sistemoje. *Jurisprudencija*. 2002, 28(20): 53–68.

16 Caenegem, W. Intellectual Property and Intellectual Capital. [interaktyvus]. Law papers. Bond University, 2002 [žiūrėta 2008 09 30]. <http://epublications.bond.edu.au/law_pubs/20>.

Apibendrinant galima teigti, kad pirminėje teisės raidos stadijoje turtas buvo suvokiamas labai siaurai ir konkrečiai, t. y. kaip materialių daiktų, naudingų žmogui, visuma. Sudėtingėjant visuomeniniams ir ekonominiams santykiams, įvairių sričių mokslui darant didelę pažangą, turto sąvoka teisėje ėmė plėstis į sąvoką „turtas“ įtraukiant ne tik materialųjį turtą (daiktus), bet ir nematerialųjį turtą (intelektinės veiklos rezultatus, vertybinius popierius, reikalavimo teises ir kt.).

2. Teisinė turto samprata

2.1. Legalinė turto samprata

CK nepateikia turto sąvokos, atskiruose CK straipsniuose yra kalbama arba apie atskiras turto rūšis (CK 1.97 straipsnis, 3.84 straipsnis), arba turto sąvoka vartojama kaip termino „daiktas“ sinonimas (CK 4.76 straipsnis, 4.88 straipsnio 1 dalis), tačiau pats terminas „turtas“ CK yra plačiai vartojamas. Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas¹⁷ turtą apibrėžia kaip materialias, nematerialias ir finansines vertybes (2 straipsnio 1 dalis); Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas¹⁸ pateikia tokį turto apibrėžimą: turtas – daiktai, pinigai, vertybiniai popieriai, kitos finansinės priemonės, kitas turtas bei turtinės teisės, intelektinės veiklos rezultatai, informacija, veiksmai ir veiksmų rezultatai, taip pat kitos turtinės ir neturtinės vertybės (2 straipsnio 20 dalis); Buhalterinės apskaitos įstatymas¹⁹ apibrėžia turtą kaip materialiąsias, nematerialiąsias ir finansines vertybes, kurias valdo ir naudoja ir (arba) kuriomis disponuoja ūkio subjektas ir kurias naudojant tikimasi gauti ekonominės naudos (2 straipsnio 18 dalis).

CK 1.97 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad civilinių teisių objektai yra daiktai, pinigai ir vertybiniai popieriai, kitas turtas bei turtinės teisės, intelektinės veiklos rezultatai, informacija, veiksmai ir veiksmų rezultatai, taip pat kitos turtinės ir neturtinės vertybės. Galima sakyti, kad viena iš reikšmingesnių dabar galiojančio CK naujovių buvo minėtas civilinių teisių objektų sąrašas, kuris rodo, jog Lietuvos įstatymų leidėjas įtvirtino pluralistinę civilinių teisių objekto doktriną, t. y. doktriną, teigiančią, kad civilinių teisių objektu gali būti ne tik daiktas, bet ir kitos, taip pat nematerialios, vertybės²⁰. Pasakytina, kad kitų valstybių (pvz., Rusijos Federacijos) įstatymų leidėjas taip pat neišvengia būtinybės vienaip ar kitaip apibrėžti turto sąvoką. Štai Rusijos Federacijos CK 128 straipsnyje²¹ yra pateiktas civilinių teisių objektų sąrašas, beveik identiškas Lietuvos CK 1.97 straipsnio 1 dalyje pateiktam civilinių teisių objektų sąrašui.

Neabejotina, kad įstatymų leidėjo tikslas ir uždavinys nėra pateikti konkrečią turto definiciją, nes tai turi atlikti teisės doktrina. Tačiau akivaizdu, kad kai kuriais atvejais įstatymų leidėjas neišvengia būtinybės konkrečiame teisės akte pateikti termino „turtas“

17 Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 52-1672.

18 Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 55-2123.

19 Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 99-3515.

20 Pakalniškis, V. *Jurisprudencija*. 2005, 71: 76.

21 *Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации*, с. 329.

apibrėžti. Lyginant skirtinguose teisės aktuose pateikiamą turto sampratą aiškėja, kad kiekvienu atveju yra išvardijama didesnis ar mažesnis kiekis atskirų turto vienetų (pvz., daiktai, pinigai, vertybiniai popieriai ir kt.) arba turto rūšių (pvz., materialus turtas, finansinis turtas), tačiau nepateikiama visas turto rūšis, formas ir atskirus turto vienetus apibendrinanti sąvoka.

2.2. Turto samprata teisės doktrinoje

Kalbant apie turą teisės moksle neįmanoma išvengti diskusijos dėl terminų „turtas“, „nuosavybė“, „nuosavybės teisės objektas“ ir „daiktas“ tarpusavio santykio. Daikto sąvoka formavosi kartu su nuosavybės teisiniais santykiais, nes šie santykiai pirmiausia susiformavo kaip daiktiniai santykiai, t. y. santykiai dėl daiktų²². CK 1.97 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtintos civilinių teisių objektų rūšys, t. y. daiktai, pinigai ir vertybiniai popieriai, kitas turtas bei turtinės teisės, intelektinės veiklos rezultatai, informacija, veiksmai ir veikslių rezultatai, taip pat kitos turtinės ir neturtinės vertybės. CK 4.38 straipsnyje nustatyta, kad nuosavybės teisės objektu gali būti daiktai ir kitas turtas.

Rusijos teisės doktrinoje nedviprasmiškai nurodoma, kad nuosavybės teisės objektas yra turtas, kuris suprantamas kaip civilinių teisių objektų, priklausančių konkrečiam subjektui nuosavybės teise ir galinčių būti identifikuoti ir atskirtais nuo kitų objektų, visuma. Prie nuosavybės teisės objektų yra priskiriami daiktai ir turtinės teisės, tačiau tokie objektai, kurių pasisavinti neįmanoma (pvz., dangaus kūnai, atmosfera ir kt.), nelaikomi turto, t. y. nuosavybės teisės objektais. Vis dėlto besivystant mokslui ir technikai, nuosavybės teisės objektų (turto) sąrašas nuolat plečiasi²³.

Pripažindami, kad turto sąvoka civilinėje teisėje, reglamentuojančioje visus turtinius santykius, kurių nereguliuoja viešoji teisė, užima svarbią vietą, ir vadovaudamiesi pamatiniu principu, jog civilinėje apyvartoje gali dalyvauti tik objektai, kurie priklauso nuosavybės teise tam tikram teisės subjektui, turime sutikti, kad visi turtinių santykių objektai yra nuosavybės teisės objektai, o kartu – konkreti turto forma ar rūšis. Tai reiškia, kad beveik visi nuosavybės teisės objektai (išskyrus tas vertybes, kurios neturi ekonominio turinio ar gebėjimo dalyvauti civilinėje apyvartoje) yra laikomi turto. Daiktai, būdami svarbiausiais (pirminiais) nuosavybės teisės objektais²⁴, be abejo, irgi yra laikomi turto.

G. W. F. Hegelis savo veikale „Teisės filosofijos apmatai“ (1928 m.) kalbėdamas apie nuosavybę ir svarstydamas nuosavybės atsiradimo būdus bei pačių nuosavybės objektų rūšis, dėmesį sutelkė į daiktus kaip į pradinę turto formą. G. W. F. Hegelis teigia, jog „visi daiktai gali tapti žmogaus nuosavybe [...], asmuo turi teisę įkurdinti savo valią kiekviename daikte, kuris dėl to tampa manuoju. [...] tai absoliuti žmogaus teisė pasisavinti“²⁵. Taigi šis asmens valios perkėlimas į materialų objektą yra tas momentas, kai materija tampa daiktu teisės prasme arba, kitaip tariant, daiktas yra „suišorinamas“,

22 Pakalniškis, V. *Jurisprudencija*. 2005, 71: 79.

23 *Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации*, с. 491.

24 Pakalniškis, V. *Jurisprudencija*. 2005, 71: 78, 83.

25 Hegel, G. W. F. *Teisės filosofijos apmatai*. Vilnius: Mintis, 2000, p. 106–107.

t. y. pasisavinamas. Tik „suišorintas“ daiktas ar kita vertybė gali tapti nuosavybės teisės objektu, nes „suišorinimas yra tikrasis nuosavybės užvaldymas“²⁶, ir tik tuomet galime kalbėti apie konkrečios vertybės galimybę dalyvauti civilinėje apyvartoje.

Kaip nurodo prof. V. Pakalniškis, „vienas iš būdų įveikti prieštaravimą tarp naujos realybės ir tradicinio kontinentinės teisės požiūrio į nuosavybės ir civilinių teisių objektą – sukurti universalesnes definicijas. Pavyzdžiui, [...] į klausimą, kas yra kūniškas daiktas, atsako ne fizikos mokslas, bet apyvarta. Toks daikto traktavimas išplečia daikto sąvoką iki tokių ribų, kad į jas gali patekti ir nekūniškieji objektai. Tad galima teigti, kad civilinių teisių objektu galima laikyti viską, kas nėra subjektas.“²⁷

Tarpusavyje lyginant skirtingas teisinės sistemas, pastebimi ne tik vartojamų terminų skirtumai, bet ir pačios nuosavybės teisės objektų struktūros koncepcijos skirtumai. Europos valstybių teisės sistemas būtų galima skirti į tas, kurios laikosi daikto sąvokos siaurąją prasme, t. y. Vokietija, Graikija ir tas, kuriose daiktas suprantamas plačiąją prasme, t. y. Portugalija, Italija, Austrija, Prancūzija, Belgija, Ispanija, Švedija, Didžioji Britanija, bei į tas, kur vartojama sąvoka „turtas“, t. y. Nyderlandai. Vokietijoje²⁸ ir Graikijoje teisės technikos prasme daiktas yra suprantamas tik kaip materialus objektas, tačiau abiejose šiose teisės sistemose nepaneigiama galimybė nuosavybės teisės objektu tapti turtingoms teisėms ir kitiems nematerialiems objektams. Tuo tarpu Portugalijos, Italijos, Austrijos, Prancūzijos, Belgijos, Ispanijos, Švedijos teisėje pripažįstama, jog daiktais gali būti ir nematerialaus pobūdžio dalykai, kitaip tariant, pasirinkta plati daikto sąvoka. Nors Didžiosios Britanijos teisės sistema skiriasi nuo kontinentinės Europos valstybių teisės savo istorinėmis šaknimis bei teisės struktūra, daiktu laikoma visas materialus ir nematerialus turtas²⁹.

Vienas iš moderniausių Europos civilinių kodeksų – 1992 m. Nyderlandų civilinis kodeksas, pagrįstas itin išsamia lyginamąja analize, siūlo originalų esminių nuosavybės teisės terminų patikslinimą: šio kodekso 3:1 straipsnyje nurodoma, kad turtu yra visi daiktai ir visos paveldimos teisės („*Assests are all things and patrimonial rights*“); apibrėžiant daiktus 3:2 straipsnyje nurodoma, kad jais laikomi visi kūniški objektai, pasiduodantys asmens valdžiai („*Things are all corporeal objects that are susceptible of human control*“); 3:6 straipsnyje nurodoma, kad paveldimomis teisėmis laikomos arba teisės, kurios atskirai ar kartu su kita teise gali būti perleidžiamos, arba teisės, kurios turi galimybę suteikti turtinę naudą jos turėtojui, arba teisės, kurios įgytos manais už esamą ar būsimą turtinę naudą („*Patrimonial rights are those which, either separately or together with another right, are transferable; rights which are intended to procure a material benefit to their holder; or rights which have been acquired in exchange for actual or expected material benefit*“). Taigi visos teisės, kurios turi apyvartumo savybę,

26 Hegel, G. W. F., p. 132.

27 Pakalniškis, V. *Jurisprudencija*. 2002, 28(20): 75.

28 Vokietijos teisės doktrinoje teigiama, jog į klausimą, kas yra kūniškas daiktas, atsako ne fizikos mokslas, bet civilinė apyvarta, todėl toks daikto traktavimas išplečia daikto sąvoką iki tokių ribų, kad į jas gali patekti ir nekūniškieji objektai.

29 Bar von, C.; Drobnig, U. Study on Property Law and Non-contractual Liability Law as they relate to Contract Law [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-06-03]. <http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/study.pdf>.

mainomąją (santykinę) vertę ir turtinę naudą, yra laikomos „paveldimomis teisėmis“, kitaip tariant, turtu³⁰.

Rusijos teisės doktrinoje³¹ pačia bendriausia prasme turtas yra suprantamas kaip civilinės teisės subjektui priklausančių daiktų, turtinių teisių ir išpareigojimų visuma. Asmeniui priklausantys daiktai ir turtinės teisės sudaro jo turto aktyvą, o turtiniai išpareigojimai – turto pasyvą. Tačiau reikia turėti omenyje, jog buhalterinis turto aktyvo ir pasyvo supratimas nesutampa su civilinės teisės. Civilinės teisės subjektui priklausančio turto sudėtis ir vertė svarbi pirmiausia todėl, kad pagal asmens turto aktyvą tiesiogiai ar netiesiogiai nustatomos jo galimos atsakomybės pagal turtines prievoles ribos, o kartu ir reali galimybė tokiam asmeniui dalyvauti civilinėje apyvartoje, nes mažai kas norės turėti reikalų su turtine prasme nepajėgiu subjektu. Taigi matyti, kad turto sąvoka vienas atvejais reiškia asmeniui priklausančius daiktus, turtines teises ir išpareigojimus, o kitais atvejais – tik tai turto aktyvą, t. y. daiktus ir turtines teises³².

Bendrosios teisės tradicijos valstybėms, nors ir nerecepavusioms romėnų teisės tokia plačia apimtimi, kaip kontinentinės teisės tradicijos valstybių teisė, romėnų teisės daiktų skirstymas į materialius ir nematerialius, pakeičiamus ir nepakeičiamus ir kt., nėra svetimos. Visose Europos valstybėse juntamas poreikis ar net būtinybė nuosavybės teisės objektais pripažinti naujų rūšių, ypač nematerialų, turtą. Kaip žinoma, bendrosios teisės tradicijos valstybėse, teisinis reglamentavimas nėra toks detalus, kaip kontinentinės tradicijos valstybėse. Ne išimtis ir nuosavybės teisė. Pavyzdžiui, Didžiosios Britanijos teisėje pastebimas naujų nuosavybės formų teisinio reglamentavimo trūkumas, tačiau ši aplinkybė vertintina labiau kaip privalumas nei trūkumas. Bendrosios teisės sistemoje vyrauja tendencija nuosavybės teisės objektu, kitaip tariant, turtu, laikyti bet kokias teises, teisių visumas ar kitokius objektus, jeigu tai yra įmanoma. Todėl čia nuosavybės teisės objektais yra laikomi ne tik tradiciniai intelektinės veiklos rezultatai (pvz., išradimai, prekių ženklai), bet ir neregistruoti prekių ženklai, verslo (verslininko) gera reputacija ar gera valia (angl. *goodwill*). Naujų turto rūšių, nuosavybės teisės objektų atsiradimui teisinis reglamentavimas nesudaro kliūčių, todėl bendrosios teisės tradicijos valstybėse naujoviški turto vienetai lengviau pritaipami teisėje³³.

Tačiau lyginant įvairių valstybių ne tik formaliąją teisę, bet ir jurisprudenciją, pastebima teisės sistemų konvergencija ta prasme, kad prie nuosavybės teisės objektų priskiriama daugelis dalykų, kurie nepriklauso materialiam pasauliui, pavyzdžiui, intelektinės nuosavybės objektai³⁴. Taigi nepaisant terminologijos skirtumų visose teisės sistemose vieningai sutariama dėl rezultato, t. y. nuosavybės ir kitų daiktinių teisių objektais laikomi ne tik kūniškieji daiktai, bet ir nematerialusis turtas. Būtinybė vadovautis turto sąvoka plačiąja prasme ir į nuosavybės objektų sąrašą įtraukti ir nematerialųjį turtą lemia

30 Bar von, C.; Drobnig, U. Study on Property Law and Non-contractual Liability Law as they relate to Contract Law.

31 Суханов, Е. А. *Гражданское право*.

32 *Ibid.*

33 Ball, J. The Boundaries of Property Rights in English Law. *Electronic Journal of Comparative Law*. [interaktyvus]. 2006, 10(3): 3, 6, 18, 20 [žiūrėta 2008-09-05]. <<http://www.ejcl.org/103/article103-1.pdf>>.

34 Маттеи, У.; Суханов, Е. А. *Основные положения права собственности*. Москва: Юрист, 1999, с. 113–114.

didėjantis nematerialaus turto vaidmuo šiuolaikinėje apyvartoje, tačiau tai jokiū būdu nereiškia, kad šioms turto rūšims yra taikomos vienodos taisyklės.

Kadangi civilinėje apyvartoje dalyvauja ne tik „suišorinti“ materialaus pasaulio objektai, t. y. daiktai, sandorių objektais gali būti ir nematerialiosios vertybės (intelektinės nuosavybės objektai, žinios, gebėjimai ir kt.), todėl jos prilyginamos daiktams. Aišku, keblu tokius nematerialius objektus ar vertybes laikyti daiktais, nes tai tėra teisinė fikcija, atsiradusi „suišorinant“ nematerialias vertybes taip pat, kaip daiktus, tačiau dėl to netapusias materialiomis vertybėmis. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad G. W. F. Hegelis pažymi, jog ne visos nematerialiosios vertybės gali būti „suišorintos“, t. y. patekti į civilinę apyvartą ir būti perleistos kitiems asmenimis. Prie tokių vertybių priskiriama pats asmuo, jo asmenybė, sąžinė, dorovė, religija, moralė ir kt., nors žmonijos istorijoje yra buvę atvejų, kai buvo „suišorinta“ asmenybė, t. y. vergija, baudžiava, nelaisvė, privačios nuosavybės panaikinimas³⁵.

Teisinėje literatūroje³⁶ išsakoma nuomonė, jog daiktų pripažinimas civilinių teisių objektais iš tikrųjų yra fikcija, nulemta būtinybės užtikrinti paprastą ir aiškų ekonominės apyvartos teisinį reglamentavimą. Kitaip tariant, civilinių teisių objektais pripažįstami patys daiktai, o ne teisės į tuos daiktus. Toks teisinio reguliavimo supaprastinimas paaiškinamas tuo, kad ryšys tarp asmens elgesio su daiktu ir paties daikto yra nenutrūkstamas.

Tradicinio požiūrio į daiktus šalininkai³⁷ neretai nurodo, kad gryniesi pinigai ir materialūs vertybiniai popieriai yra viena iš daiktų rūšių, kadangi jie yra materialūs objektai. Tuo tarpu negrynuosius pinigus turėtume laikyti kitais civilinių teisių objektais, pavyzdžiui, turtinėmis teisėmis. Pagal savo atliekamas funkcijas, negrynieji pinigai niekuo nesiskiria nuo grynųjų pinigų: tiek gryniesi, tiek negrynieji pinigai yra vienodai svarbūs šiuolaikinėje civilinėje teisėje kaip mokėjimo priemonė ir prievolių įvykdymo būdas. Nuosavybės teisės turinys, kitaip tariant – savininko teisių apimtis, nepriklauso nuo nuosavybės teisės objekto materialios formos, t. y. neatsižvelgiant į tai, ar pinigai yra popieriniai, metaliniai ar elektroniniai, savininko nuosavybės teisės apimtis yra tokia pati. Esminis pinigų skirtumas nuo daiktų yra tas, kad pinigai negali būti daugelio civilinių sandorių dalykas, nes dažniausiai sandorių dalykas yra prekės, daiktai, kiti nuosavybės teisės objektai; pinigų negalima nusipirkti, pinigai netenkina asmens estetinių ar kitokių dvasinių poreikių. Pinigų funkcijos civilinėje apyvartoje iš esmės skiriasi nuo daiktų – pinigai neturi vartojamosios vertės, todėl grynųjų pinigų priskyrimas daiktams negalimas. Todėl grynus ir negrynus pinigus būtina pripažinti atskiru ir savarankišku civilinių teisių objektu, nes taip yra įtvirtinama negrynųjų pinigų lygybė ir vienoda teisinė reikšmė, palyginti su grynaisiais pinigais, taip pat nereikia kurti dirbtinių teisinių konstrukcijų siekiant išsaugoti tradicinį požiūrį į grynuosius pinigus³⁸.

35 Маттеи, У.; Суханов, Е. А., с. 133.

36 Трофимов, К. Т. Деньги как объект гражданских прав и предмет банковских сделок. *Правоведение*. 2004, 1(252): 43.

37 *Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации*, с. 330.

38 Трофимов, К. Т., р. 43–46.

Šiuolaikiniame pasaulyje vienareikšmiškai dominuoja nematerialūs vertybiniai popieriai, todėl šiuolaikinėje civilinės teisės doktrinoje³⁹ vertybiniai popieriai nebėra laikomi daiktais ar specifine daiktų rūšimi. Nors materialių vertybinių popierių teisinė prigimtis išliko nepakitusi, iš esmės pasikeitė supratimas apie nematerialius vertybinius popierius, nes jų apyvartai negalima pritaikyti išimtinai nei daiktų, nei reikalavimo teisių teisinio režimo. Todėl teisės mokslas juos išskiria kaip specifinį civilinių teisių objektą⁴⁰.

Pasakytina, jog jau G. W. Hegelis išreiškė mintį, kad daiktai yra tik tam tikrų vertybių ženklai, t. y. daiktai turi reikšmę ir yra svarbūs tik tiek, kiek juose yra vertybės. Todėl daikto vertė skiriasi atsižvelgiant į poreikius, kuriems daiktas naudojamas, o abstrahuota daikto vertė yra pinigai, nes jie „*reprezentuoja visus daiktus*“⁴¹. Ši mintis atsispindi ir šiuolaikinėje civilinės teisės doktrinoje, nes, kaip jau minėta, daiktai ir turtinės teisės yra tik tokie objektai, kurie turi mainomąją (santykinę) vertę, nes tik tokius objektus mes galime laikyti turtu.

Kaip pažymima teisės doktrinoje⁴², šiuolaikinėje civilinėje apyvartoje, turtu vadinam vis daugiau nematerialaus pasaulio dalykų: į turto sampratą patenka ne tik jau pripažinti nematerialūs dalykai – prekės ženklas, firmos pavadinimas, komercinės paslaptys, intelektinės veiklos rezultatai, bet ir prestižinė ūkinio objekto vieta, gaminamos prekės paklausa, aukšta personalo kvalifikacija, gera dalykinė reputacija ir kt., t. y. objektai, kurių dažnai neįmanoma apmokestinti, tačiau tai nereiškia, kad jie neturi piniginių išraiškos. Pavyzdžiui, įmonės ekonominė vertė didesnė, jei joje dirba aukštos kvalifikacijos darbuotojai arba jai vadovauja visuomenei žinomas geros reputacijos žmogus; bendrosios teisės tradicijos komercinėje teisėje tokiam turtui apibūdinti vartojama sąvoka „*goodwill*“ (liet. – gera valia), šį objektą traktuojant kaip neapčiuopiamą turtą, kuris piniginę vertę įgauna tik pardavus įmonę, ir sudaro skirtumą tarp parduodamo turto apskaičiuotos (popierinės) vertės ir jo pardavimo kainos.

Akivaizdu, kad asmens turtinė sfera neapsiriboja vien tik materialių daiktų, turtinių teisių ir pareigų visuma. Besivystant mokslui ir technologijoms formuojasi vis naujesni objektai, kurie turi potencialą sukurti objektyvią vertę, t. y. jų turėtojui suteikti turtinę naudą. Pavyzdžiui, kol kas oro ar dangaus kūnų neįmanoma pasisavinti, tačiau negalima atmesti galimybių, kad ateityje pažengus mokslui ir technologijoms šie objektai taps nuosavybės teisės objektais, t. y. turtu. Tokias prielaidas leidžia daryti ta aplinkybė, kad dar santykinai neseniai intelektinės veiklos rezultatai, šiandien žinomi kaip intelektinė nuosavybė, nebuvo laikomi nuosavybės teisės objektais. Šie objektai ilgai buvo laikomi kvazinuosavybe, kuri ilgainiui, kartu su mokslo pažanga, tapo visuotinai pripažinta nuosavybės (turto) forma. Naujų nuosavybės objektų raidos procesas vyksta ir šiuolaikiniame pasaulyje: naujų galimybių suteikia internetas, medicinos mokslo pažanga (pvz.,

39 Pakalniškis, V., p. 76.

40 Laurinavičius, K. *Jurisprudencija*. 2002, 28(20): 65.

41 Hegel, G. W. F., p. 130.

42 Fedosiuk, O. Nuosavybė ir turtas Civiliniame ir Baudžiamajame kodeksuose. *Jurisprudencija*. 2002, 28(20): 83.

kamieninių ląstelių laikymas kvazinuosavybe), žmogaus intelektualinė veikla ir kt.⁴³ Kad į intelektualinės nuosavybės sąvoką patenka tik autorių ir pramoninės nuosavybės teisės saugomi objektai, paaiškinama tuo, kad intelektualinės nuosavybės terminas sukurtas anksčiau nei atsirado žinių visuomenė. Todėl šiuolaikinės ekonomikos plėtrai svarbius veiksnius – žmogiškuosius išteklius, žinias, gebėjimus reikėtų priskirti prie savarankiškos objektų grupės, kurios intelektualinės nuosavybės teisė nereglamentuoja. Kol kas teisės doktrinoje diskutuojama, ar šie intelektiniai ištekliai (intelektinis kapitalas), kaip atskira turto forma, gali būti įtraukta į nuosavybės apsaugos sistemą⁴⁴.

Pažymėtina, kad dėl sudėtingėjančių ekonominių santykių civilinių teisių objektai gali būti sujungiami į turtinius kompleksus, skirtus konkrečioms tikslams siekti ir tam tikroms funkcijoms įgyvendinti. CK 1.110 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad turtinis kompleksas, kaip civilinių teisių objektas, – tai bendros ūkinės paskirties vienijamų daiktų visuma. Tačiau kiekvienos civilinių teisių objektų visumos nereikėtų iš karto traktuoti kaip turtinio komplekso, nes ši objektų visuma turi pasižymėti bendra paskirtimi ir vienu teisiniu likimu. Objektų visuma gali būti pripažinta turtiniu kompleksu tik tada, kai turtinį kompleksą sudarantys elementai parinkti neatsitiktinai, o nustatyti įstatymo arba išplaukia iš faktinio ar juridinio tikslo. Todėl teisėje turtinis kompleksas suprantamas kaip visuma bendra paskirtimi pasižyminčių civilinių teisių objektų, kurie laikomi vientisu objektu ir turi turtinę vertę. CK 1.110 straipsnio 1 dalyje yra nurodytas vienas iš turtinių kompleksų, t. y. įmonė. Įmonė kaip teisės objektą sudaro medžiaginių – daiktinių, finansinių ir nematerialių aktyvų, jos teisių ir pareigų kompleksas⁴⁵. Todėl įmonė, kaip turtinį kompleksą, atsižvelgiant į veiklos rūšį, mastą, pobūdį, veikimo trukmę ir daugybę kitų aplinkybių, gali sudaryti įvairiausi materialiojo ir nematerialiojo, kilnojamąjo ir nekilnojamąjo turto deriniai.

Apibendrinant galima teigti, kad teisine prasme turtu yra laikomi tie civilinių teisių (nuosavybės) objektai, kurie turi vienokią ar kitokią ekonominę ar objektyvią vertę ir civilinio apyvartumo savybę, t. y. tokį objektą jo savininkas turi galimybę perleisti kitam asmeniui. Todėl teisine prasme vertybės, neatsiejamai susijusios su asmeniu (pvz., asmens garbė, orumas, gyvybė, sveikata) ar neturinčios ekonominės vertės (pvz., objektyviai nevertingas daiktas, kuris jo turėtojui turi didelę asmeninę (sentimentalią) vertę) negali būti laikomos turtu. Be abejo, tai nereiškia, kad tokios vertybės nėra saugomos teisės, nes civilinė teisė reglamentuoja ir neturtinius santykius, nesusijusius su turtiniais (bet tai yra labiau išimtis nei taisyklė), tačiau jos negali dalyvauti civilinėje apyvartoje ar būti laikomos civilinių teisių objektais. Plačiąja prasme turtu teisėje laikomi beveik visi civilinių teisių objektai (daiktai, intelektualinės veiklos rezultatai, turtinės teisės ir išipareigojimai, vertybiniai popieriai ir kt.), o siaurąja prasme į turto sampratą įtraukiami

43 Clarke, A.; Kohler, P. *Property Law. Commentary and Materials*. New York: Cambridge University Press, 2005, p. 4-12, 371, 377.

44 Baranauskas, E.; Karulaitytė-Kvainauskienė, I.; Kiršienė, J. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007, p. 44.

45 Kiršienė, J.; Kerutis, K. Verslo perleidimas akcijų ir įmonės pardavimo būdu: teisinio reglamentavimo ir praktikos lyginamoji analizė. *Jurisprudencija*. 2006, 3(81): 61.

tik daiktai. Sudėtingėjant ekonominiams ir visuomeniniams santykiams svarbią reikšmę įgyja nematerialūs objektai (nematerialūs vertybiniai popieriai, negrynieji pinigai, intelektinės veiklos rezultatai ir kt.), todėl šiuolaikinėje civilinėje teisėje vyrauja turto samprata plačiąja prasme.

Išvados

1. Pirminėje teisės vystimosi stadijoje turtas buvo suvokiamas labai siaurai ir konkrečiai – kaip materialių daiktų, naudingų žmogui, visuma. Sudėtingėjant visuomeniniams ir ekonominiams santykiams, įvairių sričių mokslui darant didelę pažangą, turto sąvoka teisėje ėmė plėstis į ją įtraukiant ir nematerialųjį turtą. Šiuo metu visose teisės sistemose vieningai sutariama, kad nuosavybės ir kitų daiktinių teisių objektai yra ne tik kūniškieji daiktai, bet ir nematerialusis turtas.

2. Įstatymų leidėjas nepateikia konkrečios turto definicijos, tačiau kai kuriais atvejais jis neišvengia būtinybės konkrečiame teisės akte pateikti termino „turtas“ apibrėžtį. Skirtinguose teisės aktuose pateikiama turto samprata apima didesnę ar mažesnę kiekį atskirų turto vienetų (pvz., daiktai, pinigai, vertybiniai popieriai ir kt.) arba turto rūšių (pvz., materialus turtas, finansinis turtas), tačiau nepateikiama visas turto rūšis, formas ir atskirus turto vienetus apibendrinanti sąvoka.

3. Intelektinis kapitalas, susidedantis iš informacijos ir žinių, šiuolaikiniame pasaulyje tampa svarbiausiu ūkio subjekto, veikiančio žinių ekonomikos sąlygomis, turtu. Žmogiškuosius išteklius, žinias, gebėjimus ir kt. reikėtų priskirti prie savarankiškos objektų grupės, kurios intelektinės nuosavybės teisė visapusiškai nereglamentuoja.

4. Dėl sudėtingėjančių ekonominių santykių civilinių teisių objektai gali būti sujungiami į turtinius kompleksus, skirtus konkrečioms tikslams siekti ir tam tikroms funkcijoms įgyvendinti. Teisėje turtinis kompleksas suprantamas kaip visuma bendra paskirtimi pasižyminčių civilinių teisių objektų, kurie laikomi vientisu objektu ir turi turtinę vertę. Vieną iš turtinių kompleksų – įmonę – kaip teisės objektą sudaro medžiaginių–daiktinių, finansinių ir nematerialių aktyvų, jos teisių ir pareigų kompleksas.

5. Teisine prasme turtu yra laikomi tie civilinių teisių (nuosavybės) objektai, kurie turi objektyvią vertę ir civilinio apyvartumo savybę. Todėl vertybės, neatsiejamai susijusios su asmeniu ar neturinčios objektyvios vertės, negali būti laikomos turtu, tačiau šias vertybes teisė vis tiek saugo. Plačiąja prasme turtu laikomi beveik visi civilinių teisių objektai (daiktai, intelektinės veiklos rezultatai, turtinės teisės ir išpareigojimai, vertybiniai popieriai ir kt.), o siaurąja prasme į turto sampratą įtraukiami tik daiktai. Sudėtingėjant ekonominiams ir visuomeniniams santykiams šiuolaikinėje civilinėje teisėje vyrauja turto samprata plačiąja prasme.

Literatūra

- Ball, J. The Boundaries of Property Rights in English Law. *Electronic Journal of Comparative Law* [interaktyvus]. 2006, 10(3): 3, 6, 18, 20 [žiūrėta 2008-09-05]. <<http://www.ejcl.org/103/article103-1.pdf>>.
- Bar von, C.; Drobniig, U. Study on Property Law and Non-contractual Liability Law as they relate to Contract Law [žiūrėta 2008-06-03]. <http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/study.pdf>.
- Baranauskas, E.; Karulaitytė-Kvinauskienė, I.; Kiršienė, J. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007.
- Caenegem, W. Intellectual Property and Intellectual Capital [interaktyvus]. Law papers. Bond University, 2002 [žiūrėta 2008 09 30] <http://epublications.bond.edu.au/law_pubs/20>.
- Clarke, A.; Kohler, P. *Property Law. Commentary and Materials*. New York: Cambridge University Press, 2005.
- Fedosiuk, O. Nuosavybė ir turtas Civiliniame ir Baudžiamajame kodeksuose. *Jurisprudencija*. 2002, 28(20).
- Hegel, G. W. F. *Teisės filosofijos apmatai*. Vilnius: Mintis, 2000.
- Kiršienė, J. *Finansinio turto problema nuosavybės teisės doktrinoje ir teisinėje praktikoje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
- Kiršienė, J.; Kerutis, K. Verslo perleidimas akcijų ir įmonės pardavimo būdu: teisinio reglamentavimo ir praktikos lyginamoji analizė. *Jurisprudencija*. 2006, 3(81).
- Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации*. Абовой, Т. Е.; Кабалкина, А. Ю. (ред.). Москва: Юрайт-Издат, 2003.
- Laurinavičius, K. Vertybinių popierių vieta civilinių teisių objektų sistemoje. *Jurisprudencija*. 2002, 28(20).
- Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
- Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 99-3515.
- Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 55-2123.
- Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 52-1672.
- Маттеи, У.; Суханов, Е. А. *Основные положения права собственности*. Москва: Юрист, 1999.
- Nekrošius, I.; Nekrošius, V.; Vėlyvis, S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 1999.
- Pakalniškis, V. Daiktai civilinių teisių objektų sistemoje. *Jurisprudencija*. 2005, 71.
- Pakalniškis, V. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Jurisprudencija*. 2002, 28(20).
- Суханов, Е. А. *Гражданское право*. Учебник. Москва, 1998 [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 04 29]. <<http://www.lawbook.by.ru/civil/suhanov1/09.shtml>>.
- Valiukevičius, V. *Nuosavybės teisė mūsų žemės reformos metmenyse*. Kaunas, 1937.
- Трофимов, К. Т. Деньги как объект гражданских прав и предмет банковских сделок. *Правоведение*. 2004, 1(252).
- Зомь, Р. *Институций. История и система римского гражданского права*. Общая часть и вещное право. 1916.

THE CONCEPT OF ASSET IN LITHUANIAN LAW

Asta Jakutytė-Sungailienė

Mykolas Romeris University Lithuania

Summary. *This article focuses on the abstract legal concept of asset, trying to indicate what objects are included in this concept. The article also provides a brief overview of the development of the term “asset” in law in the historical perspective. A thing is the most elementary object to comprehend and describe, thus a considerable attention is drawn to this kind of unit of asset in this article. However, other objects of civil rights are analyzed more extensively next to the analysis of the concept and nature of a thing. Such objects of civil rights as money, bonds, shares, intellectual property and intellectual capital evolved during the course of time. The analysis of legal acts of Lithuania shows that there is no general concept of asset given by the legislator, though separate legal acts have definitions of assets, which do not elaborate, nor generalize the typical features of every unit of asset. Discussing the concept of asset it is impossible to avoid the consideration of the interplay of such separate concepts as “asset”, “property”, “object of property rights”, as these concepts are often used as convertible terms. Due to complex economic relationship in the modern world, not only new intangible objects of property evolve, but existing objects are merged together by functional purpose to compose a self-sufficient unit of asset known as proprietary complex. The Civil Code of Lithuania establishes that a firm as a proprietary complex is considered as a mass of proprietary, financial and intangible resources, its rights and obligations. The article also pays attention to the changes of the concept of asset determined by knowledge based economy, when all intangible objects (information, knowledge, human resources) generating additional value of a company are considered as assets. Intellectual capital is considered as sum of information and knowledge, which significance in the modern world steadily rises becoming the new most valuable asset of a company. Consequently the conclusion of the article points out that the classical concept of the asset, e.g. considering only tangible objects as an asset, does not meet the needs of the modern civil law, thus the broader concept of asset, e.g. considering all objects having objective value and the ability to circulate in the civil turnover, conquers the classical one.*

Keywords: *asset, intellectual capital, proprietary complex.*

Asta Jakutytė-Sungailienė, Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: intelektinė nuosavybė, jos objektai.

Asta Jakutytė-Sungailienė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Civil and Commercial Law, lecturer. Research interests: intellectual property, it's objects.